

prožívané ve společenství se svatými. Křesťan neexistuje jinak než v církvi, platí-li, že věřit znamená milovat. Pravou realizací víry je tedy společenství a pravým vyjádřením víry je umění svobodných duchovních vztahů. Křesťan začleněný do komunity se účastní života církve a naslouchá pastýřům, prvním Otcům ve víře. V tomto naslouchání a ve spojení s nimi se křesťan účastní života lásky (charity) a slaví liturgii, kde se skutečně setkává s láskou Boha Otce, s vykoupením v Kristu a s působením Ducha svatého, který vše činí přítomným a osobním. V tomto prostředí se také pozná, jestli učiněné rozlišení je pravé nebo falešné, protože každé pravé rozlišování má účast na slavení Krista v církvi. Církev ve své tradici, v magisteriu a v liturgii naplňuje rozlišování o Kristu a o spáse, která nepřestává tryskat z Božího Srdce pro všechny lidi všech časů. V osobním rozlišování jde o to, že toto vše se stává skutečností prožívanou konkrétní osobou v konkrétních situacích. Člověk přijme spásu zodpovědně a svobodně a připojuje se ke Kristu, svému Pánu a Spasiteli ve všech svých volbách, postojích a konkrétních krocích, takže pronikají celou osobu s její kulturou a mentalitou. Takto se spojuje historie jednotlivce s organismem církve a nevzniká jen množství jednotlivců s jejich dějinami, ale živý organismus společenství, protože spása už je přijímána.

II. Co je to rozlišování

Podle čeho se pozná

Mezi Bohem a člověkem existuje reálný vztah, pravá a skutečná komunikace. Ale jaký je to způsob, jímž mluví Bůh k člověku? Dělá to prostřednictvím myšlenek a citů samotného člověka. Bůh nepůsobí v člověku jako cizí bytí, nezavádí do něj nic, co by mu nebylo vlastní. Protože Bůh je láska a protože člověk se této lásky účastní v Duchu svatém, je to právě Duch svatý, který v člověku působí jako jeho nejvnitřnější skutečnost. Duch svatý působí v člověku láskou dokonce jako jeho nejautentičtější identita. Působení Ducha svatého,

právě proto že je láskou, je člověkem vnímáno jako jeho nejvlastnější pravda. Proto myšlenky Duchem inspirované nebo city, které on roznítí, hýbají člověkem směrem k jeho plné realizaci. Pro větší pochopení připomeňme některé údaje z teologické antropologie, které se vztahují k poznávací schopnosti člověka.²⁶ Nejpodstatnější a základní skutečností člověka je láska Boží, která ho stvořila a která v něm přebývá. Přítomnost této lásky je zaručena samotnou osobou Ducha svatého. Do této lásky je naroubován intelekt se všemi jeho dimenzemi, jejichž prostřednictvím jedná a realizuje se poslední a nejvyšší inteligence, a to je sama láska, agapé. Láska totiž není jen pochopitelná, ale sama je chápavostí. Intelekt se v lásce nachází a z lásky čerpá vitalitu. Intelekt jako schopnost vnitřního čtení zahrnuje v sobě úsudek jako schopnost analýzy, intuici jako schopnost pronikání a syntetického pohledu, cit jako schopnost zajistit intelektu rozměr vztahů, dále afekt, vůli, a dokonce i smyslové orgány. Všechny tyto poznávací dimenze jsou známé již z předkřesťanského starověku. Křesťané již od počátku viděli užitečnost těchto rozměrů, které má poznávací aparát pro duchovní život. V tradici měl intelekt, *nóus*,²⁷ vždy širokou škálu registru - od nejcitlivější části k té, která bývala přímo ztotožňována s duchem, tedy s reálnou schopností otevřít se Bohu, agapé. K duchovnímu poznání se tedy dospěje díky intelektu, který je chápán v této organické celistvosti, jež tkví v agapé. Tato integrita byla ztotožňována se slovem „srdce“. „Srdce“ jako neroztříštěný a nerozdělený, celistvý člověk.²⁸

Bůh mluví prostřednictvím myšlenek a citů

Řekneme-li, že Bůh mluví skrze myšlenky a city člověka, znamená to také, že existují myšlenky a city, jejich prostřednictvím Bůh nemluví. Ty mohou dokonce být zavádějící, mohou nás mást či vést

²⁶ O vztahu mezi intelektem a láskou srv. *Dire l'uomo*, I, cit. s. 143nn.

²⁷ Srv. heslo *Nóus* in *Dictionnaire de Spiritualité*, XI, Paris 1982, s. 459-469.

²⁸ Srv. ŠPIDLÍK, T. *Il cuore nella spiritualità dell'oriente cristiano*. In ID. *Lezioni sulla Divinumanità*. Roma 1995, s.83-95.

k iluzi. Myšlenky a city mohou totiž přicházet ze světa, z prostředí, z nás samých, od Zlého, a také od Ducha svatého.

Proč je tak důležité pozorovat, které city doprovázejí jisté myšlenky nebo ze kterých citů se určité myšlenky rodí? Protože můžeme mít různé myšlenky, všechny dobré, a přece je všechny nemůžeme následovat. Problém není jen v tom mít evangelijní myšlení, ale vědět, které z těchto myšlenek věnovat život, kterou následovat.²⁹ Myšlenky totiž na jedné straně tvoří základní mentalitu, která osobu orientuje - a tady se jedná o to mít vlastní myšlenky dobré a správné, mít zdravý duchovní pohled, který by tvořil pozadí, na němž se vytváří orientace celého života. Z druhé strany tyto myšlenky tvoří i vize, které jsou důvodem velkých voleb a rozhodování i konkrétního výběru v životě, stejně jako každodenních malých rozhodování. Jedná se tedy o různé úrovně, horizonty a hodnoty. Některé myšlenky, pokud je následujeme, už samy v sobě vylučují další možnosti. Proto je potřeba být si jisti nejen tím, že myšlenka je dobrá, že je pro život, ale že je *pro mě, pro můj život*. O tom jsme se už zmiňovali: Duch svatý je ten, kdo zosobňuje spásu, kdo působí, že člověk spásu vnímá jako pro něho určenou a přítomnou. Člověk může poznat, jaká je tato duchovní myšlenka, tím, že zakouší svoji vlastní celistvost; totiž nakolik tato myšlenka přesvědčí také cit a to tak, že by spolu zůstaly orientovány k lásce, dobru, tedy k pravdě, a tak vítězily nad odporem hříchu, který se projevuje v jiných myšlenkách a citech. Vzájemné působení mezi myšlenkou a citem je důležité, protože dovolí vidět, jaký je stav osobního přilnutí k Bohu nebo ke skutečnostem, které mě zavádějí a ve skutečnosti od Boha vzdalují. Cit zrazuje, totiž zjevuje moji přimknutost nebo nepřimknutost a její motivace. Například myšlenka je dobrá a její obsah je evangelijní, ale cit je negativní. Bezprostředně se rodí otázka: co to je, co způsobuje odpor, odolnost vůči této myšlence? Kde se tato myšlenka v člověku dotýká místa, které budí negativní pocity? Cit je tedy negativní, protože celá osoba je orientovaná v tomto smyslu, anebo je to samotná myšlenka, která v procesu

²⁹ Srv. FRANK, S. L. *La realtà e l'uomo. Metafisica dell'essere umano*. In *Il pensiero religioso russo. Da Tolstoj a Lossky*, péčí P. Modesto, Milano 1997, s. 262-277.

očišťování způsobuje, že se vynořuje vše, co je v ní negativní, aniž by to hned znamenalo, že celé zaměření osoby je ke zlu? Skutečnost je velmi složitá. Myšlenky mohou být i velmi abstraktní a nemusí mít žádný vztah k tomu, co je prožíváno, zatímco city zjevují mnohem snadněji konkrétno osoby a také její paměti a tedy umožňují lépe číst i myšlenky. Myšlenky, zatímco jsou nějakým způsobem podmíněny i kulturou, nejsou od citů odděleny, protože také prostřednictvím kulturní paměti se žije mnoho náklonností. Ale Bůh mluví vždy ke konkrétní osobě, a tedy skrze všechny tyto skutečnosti.

Rozlišování jako postoj

Vzájemné působení mezi myšlenkou a citem je schopno vzít na sebe proces rozlišování, je jakýmsi jeho lakmusovým papírkem, protože ukazuje, kam je člověk orientován. Konkrétní orientace osoby totiž určuje, jak ta osoba bude vnímat myšlenky, které k ní přicházejí, a stejně tak z důvodu určité orientace se v ní určité myšlenky rodí.

Je užitečné věnovat pozornost vzájemným vztahům mezi myšlenkou a citem, protože pomáhá identifikovat zálibu a sklon myšlenek a celého poznání: všichni velcí duchovní mistři mluví o *chuti*³⁰ poznání. Přesně toto je bod, ke kterému v rozlišování máme dojít. Jde o to dojít k identifikaci chutí, sklonů, které doprovázejí duchovní znalost, a tedy se cvičit v tom přivlastnit si stálou paměť na tyto chuti a duchovní náklonnosti. A když se získá jakási jistota chuti Boží a myšlenek, které od Něj pocházejí a k Němu vedou, došli jsme k postojí rozlišování.

Účelem všech cvičení v rozlišování je osvojit si je jako trvalý postoj. Je velký rozdíl mezi rozlišováním jako duchovním cvičením

³⁰ Italské *gusto* = chuť, vkus, záliba, zálibení, smysl pro, sklon, náklonnost, náhynost, lahodnost (pozn. překl.).

³¹ Srv. RUPNIK, M. I. *Paralelismos entre el discernimiento según san Ignacio y el discernimiento según algunos autores de la Filocalia*. In *Las fuentes de los Ejercicios espirituales de san Ignacio*, Simposio Internacional (Loyola, 15-19 settembre 1997), Bilbao 1998, s. 241-280.

v rámci modlitby a postojem rozlišování získaným jako *habitus*, jako trvalý stav, jako stav modlitby, k němuž všechna cvičení v modlitbě vedou.³¹ Postoj rozlišování je stav trvalé pozornosti vůči Duchu, je to zkušenostní jistota, že Bůh mluví, že se sděluje a že už moje pozornost k Němu je mou radikální konverzí. Jedná se o životní styl, který proniká vše, co jsem a co dělám. Mít postoj rozlišování znamená žít trvale v otevřeném vztahu. Je to jistota, že to, co má cenu, je upřít pohled na Pána a že já nemohu uzavřít proces mého uvažování bez objektivní možnosti, že by se Pán mohl nechat slyšet - právě proto, že je svobodný -, a tedy aby mě mohl změnit. Postoj rozlišování brání tomu, aby si člověk něco umiňoval: není možné uzavírat se v přesvědčení, že já mám pravdu, protože ne já, ale Pán je moje epicentrum a Jeho považuji za pramen, z něhož vše pochází a do něž vše ústí. Postoj rozlišování je tedy výrazem modlící se víry, kdy člověk zůstává v postoji základního a radikálního vědomí objektivit Boha Otce, Syna a Ducha svatého jako svobodných osob.

Rozlišování tedy není kalkulace, deduktivní logika, inženýrská technika, v níž vychytrale zvažuji prostředky a cíle, ani diskuze, ale modlitba, trvalá askeze odříkání se vlastního chtění a vlastního myšlení, abych s nimi nepracoval, jako by všechno záviselo jen na mně, ale naopak nechal je úplně svobodné. Takový postoj je nemožný, nejsme-li uchvázeni, strženi vlnou lásky, poněvadž k takovému chování je nezbytné být radikálně pokorný. Cit, který zaručuje nad jiné spolehlivěji proces rozlišování, je totiž právě pokora. Ale pokora, jak víme dobře, je jako svoboda: nachází se jen v lásce, je to stálá a neměnná dimenze lásky a mimo lásku neexistuje, stejně jako láska bez pokory už není láskou.

Žádná duchovní moudrost se tedy nestane takovou bez zkušenosti lásky Boží. Cvičení v rozlišování vedou osobu k této základní zkušenosti Boží lásky, která se pak následně může stát stálým postojem modlitby. Postojem rozlišování, který obsahuje pokoru projevenou především v učenlivosti, což je postoj, kdy si dáme říci.

Dvě etapy rozlišování

Mistři rozlišují dvě etapy rozlišování: první je etapa očištná, která vede k autentickému poznání sebe v Bohu a Boha ve vlastní historii, ve vlastním životě. Druhá je pak etapa, v níž se z rozlišování stává *habitus*.

Nejautentičtější zkušeností Boha, která nepřipouští pochybnosti, nejjasnosti nebo iluze, je odpuštění hříchů. Pouze Bůh odpouští hřích, pouze smíření dokáže znovu zrodit člověka tak, že z něj dělá „člověka nového“. Proto první fáze rozlišování vede člověka směrem k radikálnějšímu poznání sebe sama a Boha. Toto poznávání sebe nevyhnutelně dospěje k uznání vlastní hříšnosti. Poznání Boha se tlumočí do poznání sebe jako hříšníka, jemuž bylo odpuštěno. Zkušenost pekla hříchu, cesty bez úniku, kterou představuje cesta hříchu, setkání se smrtí jako odměnou za hřích - to jsou autentické dimenze zkušenosti Boha, který je milosrdenství, absolutní láska, odpuštění zadarmo dané, znovuzrození, vzkříšení, nové stvoření. Úplná a totální zkušenost Boha lásky se stává onou základní chutí, náklonností, na níž se zakládá celá schopnost rozlišovat. Paměť se takto prakticky stane privilegovanou cestou duchovního života. Člověk pokračuje vpřed, když si přitom připomíná, k jakému bytí je povolán. Paměť je ona schopnost s péčí a pozorností rozvíjet a učit se rozlišovat to, co se pak stane trvalým návykem rozlišování. Nejedná se o prosté vzpomínky nebo nostalgii, ale o paměť Boha, Jeho působení. Je to tedy čarovná paměť, paměť, v níž působí sám Bůh. Taková paměť se zakládá na liturgii, je to tedy paměť liturgická. Tato paměť se tak stává věčnou *anamnesis* Boha, v níž jsme schopni vidět věci a historii tak, jak si je pamatuje Bůh. Nejedná se tedy o to vzpomínat na své vlastní hřích a nedostatky, ale tak, jak si na to ve své lásce vzpomíná Pán. Odpuštění přichází uprostřed liturgie a jeho paměť začíná v liturgii a díky ní roste pro věčnou *anamnesis*, v níž se celý život křesťana vlévá do Ducha svatého.

Rozlišování, které vede k této základní události, se zakládá na poznávací celistvosti člověka. Takto může člověk sledovat inspirace a osvětlení Ducha svatého až k dosažení toho, že vidí Božíma

očima a nezůstává sám s vlastními úvahami nad svým hříchem. Obecně vzato člověk často zakouší rozeznání svých limitů, omylů a také hříchu. Ví, jak by měl jednat a co by měl dělat, nicméně to nedělá, nedokáže to, neví si rady. Pokud něco dokáže, situace se často ještě zhorší, protože jeho pohled zpyšní a jeho vnitřní rozštěpenost narůstá. Ve správném postoji naopak nepoznáváme sebe jen sami, ale díky rozlišování získáváme onen základní postoj dialogu, otevřenosti, onoho objevu sama sebe uvnitř vztahu plného péče. Člověk se nenachází sám s hříchem a neslibuje sám sobě po kolikáté už, že se polepší, protože když není spasen, není toho schopen.

Ani druhá osoba nemůže Boha na těchto tak hlubokých úrovních vztahovosti nahradit. Nikdo nemůže hříšníka uzdravit, jen Kristus Lékař. A stejně tak nemůže nikdo potěšit zarmouceného hříšníka, jen Duch Utěšitel. Prostřednictvím rozlišování člověk dochází až na práh tohoto základního oživujícího vztahu, který má Bůh k člověku od chvíle jeho stvoření a jenž nyní člověk znovu prožívá díky vykoupení ve smíření tím, že sám sebe objevuje jako nové stvoření.

Rozlišování nedělá člověk sám

Je zajímavé, že staří duchovní mistři nepsali pravidla pro rozlišování, poněvadž je považovali za možné pouze uvnitř vztahu žák - mistr nebo v duchovním otcovství. Naopak, jedním ze záměrů duchovního otcovství bylo právě naučit rozlišovat. Což znamená, že pro naučení se rozlišovat je především potřeba naučit se vztahu, tedy do nějakého zdravého vztahu vstoupit. Také na Západě například sv. Ignác z Loyoly, který pro rozlišování vypracoval velmi přesná pravidla, upozorňuje nicméně, že tato pravidla jsou určena především tomu, kdo vede exercicie, aby mohl lépe rozpoznat všechna hnutí v exercitantovi. Soudí, že přesná pravidla, která vypracoval, se mohou použít jen v prostoru duchovního rozhovoru, tedy uvnitř duchovního vztahu. To pak ukazuje, že celá naše duchovní tradice, která hodnotí rozlišování, také upozorňuje na nebezpečí duchovních úchylek, pokud se neprovádí správným způsobem.

U Kassiana vidíme, že rozlišování je ctnost, která dělá ctností každou další ctnost. Bez rozlišování totiž i skutečnosti velmi svaté mohou být iluzí a klamem, dokonce i láska (charita). I Ignác z Loyoly mluví o diskrétní *charitas*, tedy o lásce s rozlišováním. Pokud je rozlišování tolik důležité, musí zde být důvod, proč jej Otcové uchovávají jen v mezích interpersonální pedagogiky. Důvod je třeba hledat nejspíše ve skutečnosti, že rozlišování nehledě na to, že udržuje tuto základní otevřenost člověka, vede přesto k velké osobní jistotě. Tedy je zde nebezpečí jistého druhu sebeuspokojení, kdy člověk chápe co a jak by mělo být a co a jak by se mělo dělat. Dokonce ještě víc. Od chvíle, kdy jsme uvnitř kultury, která je silně technologická, racionalistická, zvyklá systematizovat a nařizovat - a tedy vládnout -, existuje nebezpečí, že se přijmou pravidla pro rozlišování jako nějaká technika, jako jistý druh metody pro „pochopení“ Boha, pro dešifrování Jeho vůle a takto by se jistým způsobem otevřela možnost iluze vlastní Ho.

Je jasné, že duchovní rozhovor je chápán ve svém autentickém smyslu. Duchovní rozhovor neznamená být otevřený ke kterémukoliv příteli, ale vůči osobě, která se v duchovním životě vyzná, má v něm zkušenost, a proto je schopna dívat se duchovníma očima a vidět, jak v člověku pracuje spása, jak se má jeho život k této spáse otevírat, jak tuto spásu může předávat druhým, a tím se v lásce realizovat.³²

Dva starodávné příklady rozlišování

Jednoduchý způsob, jak poznat souvislosti mezi myšlenkou a zbytkem poznávacích schopností člověka, je opakování. Opakování pomáhá vidět skutečný vztah mezi myšlenkou a pravdou konkrétního člověka, tedy dosah myšlenky pro autentický život té které osoby. Právě v tomto bodě lze pochopit, proč opakování představuje jednu z nejstarších metod rozlišování. Je to způsob jednání, který nacházíme často v bibli a také v liturgii. Moderní člověk má jakousi alergii na opakování. Ale staří Otcové si je vysoce cenili.

³² Srv. RUPNIK, M. I. *Nel fuoco del rovelo ardente*. Roma 1996, s. 107-111.

V čem spočívá opakování chápané jako cesta k rozlišení? Pokud člověk často opakuje tutéž myšlenku, začne uvnitř sebe pozorovat jistou reakci. Buď se mu začíná líbit, stále více mu zahřívá srdce a uvolňuje jeho tvořivost, nebo se pro něj stává stále více nudnou, cizí, a to až natolik, že ho může dokonce obtěžovat. Člověk je schopen přijmout a integrovat vše, co je pravdivé a co tedy čerpá z opravdového života, a i když se jedná o něco dramatického, vyvolává to v něm vnímání krásy. Zatímco to, co pravdu pouze simuluje, co se tváří jako že je, ale ve skutečnosti není, může na počátku třeba okouzlovat, přitahovat, avšak již po několika opakováních začíná slábnout a nakonec přímo obtěžovat a být nepohodlným. Pokud například někdo napíše stránku v deníku, může ji vnímat jako velmi bohatou a krásnou. Ale pravda o této stránce vyjde ven ve chvíli, až když ji po několik týdnů každý den několikrát přečte a přeškrtná tužkou slova, která už nevnímá jako hodnověrná, a pokusí se je nahradit jinými. Kdo ví, jaká bude tato stránka po několika týdnech ...

Další způsob, který staří mistři používali, aby vyzkoušeli myšlenku, je založen na přesvědčení, že myšlenka, kterou je třeba vyloučit, je ta, která přichází zvnějšku a kterou člověk přijme buď proto, že je pro smysly a afekt tak okouzlující, že člověk ji považuje za prioritní, nebo protože se představuje s takovou vehemencí a tlakem, že se člověk hnán spěchem rozhodne pro tuto myšlenku, protože se zdá být nejvíce urgentní. Staří mniši radili položit myšlence tyto otázky: „Odkud přicházíš? Přicházíš z mého srdce, kde bydlí Pán, a jsi tedy naše, nebo přicházíš zvenku a někdo tě přinesl? Kdo tě přinesl? Co chceš?“ Už během těchto otázek člověk vnímá, jak myšlenka začíná reagovat.

Radilo se také položit jiné otázky: „Proč taková naléhavost? Nyní nemám čas se tebou zaměstnávat.“ Nebo: „Ty mě nutíš spěchat, udělat okamžitě tento krok, ale svatí mi řekli, že jak Duch svatý, tak ďábel chtějí, abych se stal svatým, jenže ďábel chce, aby se to stalo rychle.“ Učedníkovi, který se ptal, co to je hřích, duchovní mistr odpověděl: spěch. Touto „strategií“ duchovního boje jsme tedy pozváni k tomu, abychom myšlence nevěnovali tolik pozornosti, ale abychom vlastní pozornost soustředili na Boží slovo, na

vzpomínku na Boha, nebo jednoduše, abychom pokračovali v tom, co právě děláme. A právě s touto pozorností na nitro a s jistým nezájmem pro to, co mě napadá, začínám pozorovat myšlenku, která nepochází zvnitřku, ale je cizí a přichází neosobním, moralistickým způsobem. Jako například „musíš“, „není správné“, „je třeba udělat“, „je třeba reagovat“, „musíš se bránit“ atd. Přesvědčivý způsob, s nímž se myšlenky vnucují pod nálepkami duchovními, náboženskými, morálními, či etickými, uvádí člověka do situace, v níž si přestane uvědomovat, že je svobodný. Myšlenky tohoto druhu odebírají člověku svobodu, oslepují jej pro vztahy, pro tváře osob, terorizují ho smyslem pro povinnost a naléhavost, až ho úplně zbaví lásky a způsobí, že zapomene na svobodnou volbu. Myšlenka, která mi brání svobodně jednat, svobodně se k někomu přimknout a udržovat živé vědomí vztahu, ta myšlenka je cizí. Duch svatý nepoužívá imperativu „musíš“. V evangelijním úryvku, který představuje ve vši absolutnosti kázání nad jiné „programové“ - totiž v Kázání na hoře -, Kristus mluví o blahoslavených, šťastných: evangelium je vztah a šťastný ten, kdo si ho zvolí. Také Matka Boží ve chvíli zvěstování neodpověděla: „Ano, já musím být matkou Boží, protože jinak by svět nebyl spasen.“ Nedopřeje-li se myšlence sluchu, pak je-li myšlenka vnuknuta Duchem, znovu se vrátí, protože Pán je pokorný. Stojí u našich dveří a klepe. Pokud je myšlenka od pokušitele, urazí se, protože to je jeho logika. On nesnese, aby nebyl uznán. Nevěnujeme-li pozornost myšlence inspirované pokušitelem, myšlenka zeslábně, ale křesťan se musí připravit na jiný útok, jemnější. Když myšlenka útočí na člověka a ten odolává tak, že chrání vnitřní soustředěnost srdce, že si chrání vzpomínku na Boha, připomíná si už zakoušenou spásu, zachovává věrnost vlastnímu úkolu a každodennímu životu, myšlenka se přemění v jinou, která je tomu člověku víc odpovídající, je bližší jeho myšlení, jeho charakteru, prožitým zkušenostem. Toto pak dělá rozlišování mnohem obtížnější. Zde se jedná o typický fenomén druhé fáze rozlišování. Proto o něm bude pojednáno mnohem obšírněji ve druhé, samostatné části. Toto se nestává často začátečníkům, kteří jsou pokoušeni způsobem mnohem více neomaleným, hrubým, anebo pěknými myšlenkami, které se představují s velkou zřejmostí,

péčí, starostlivostí, horlivostí a chvatem, nebo které ještě otevřeně ukazují pokušení k hříchu, neřesti. Ale ani v prvním, ani ve druhém případě není třeba věnovat pozornost myšlence, není třeba se unáhlit. Naopak v duchovní tradici se radí dokonce vysmát se jí. Když nás obtěžuje starost, negativní soud o druhém člověku, zlá odpověď, kterou bychom někomu dali, když nás napadá, co asi si druzí o nás myslí, pak neuškodí jít před zrcadlo a pěkně se zašklebit a srdečně se těmto myšlenkám vysmát, při vědomí, že se nic vážného nestane, když se takovým nápadům vysmějeme. V případě, že jim dopřejeme sluchu, co nevidět skončíme v hříchu. Nebo se nám přinejmenším ztratí ze srdce pokoj, protože se budeme starat o věci, které samy o sobě nemají žádnou hodnotu, a dokonce neexistují do té doby, dokud se jimi nezačneme zabývat, takže jim dáme existenci právě naší pozorností.

Někdo se zeptá, jestli toto vše není v protikladu s Ježíšovým tvrzením v *Mk 7,14nn.*, vzhledem k souvislosti, že ze srdce člověka pochází zlo. „Z nitra totiž, ze srdce lidí, vycházejí špatné myšlenky, smilstvo, krádeže, vraždy, cizoložství, lakota, zloba, lest, prostopášnost, závist, urážky, pýcha, nerozumnost. Všechno to zlé vychází z nitra a člověka poskvňuje.“ Na prvním místě je vhodné vzpomenout, že kontextem této diskuze je relativita čistých a nečistých pokrmů. Kristus ukazuje, že není nečisté samo jídlo a ono nedělá člověka nečistým. Ale je to srdce člověka, z něhož nečistota pochází. Otcové vždy rozuměli tomuto úryvku v tom smyslu, že pokušení k člověku přichází zvnějšku a že srdce člověka je orgánem rozhodování, volby a tedy i souhlasu. Je to právě srdce, v němž si člověk přisvojuje jisté skutečnosti. Když srdce souhlasí s pokušením, tedy s hříchem, začíná chránit jakousi paměť hříchu, tedy představy, vzpomínky, dojmy, pocity, a myšlenky spojené s hříchem se srdci představují, jako by mu byly vlastní. Boj se přemístí do nitra člověka. Ale člověk, který přijme vykoupení a přimkne se k němu odmítaje hřích, přijme i působení Ducha svatého a nabízí ve svém srdci všechnu pozornost a prostor obrazu Boha, který v něm zůstal pod hříchem pohřben. Nyní se tento obraz Boha zjevuje jako pravá Boží činnost a v synergii mezi člověkem a Duchem svatým se stává podobností s Bohem. Toto srdce je pak rájem na zemi,

„zbytkem“ Edenu, příbytkem Božím, chrámem Ducha svatého. Je tedy jasné, že také hříšné představy a dojmy, které se probouzejí v člověku a okupují jeho vědomí, třebaže vnímané jako něco vnitřního, ve skutečnosti patří k člověku starému, tělesnému, k tomu, co člověk duchovní vnímá jako něco jemu cizí, co mu brání být svobodný a žít ovoce Ducha svatého.

III. Dynamiky první fáze rozlišování³³

Osvobodit se od mentalitě hříchu

První fází rozlišování je fáze očištná, a poněvadž očišťování vede k poznání, je to také fáze poznání sebe a Boha. Toto poznání, aby bylo opravdu reálné - jak bylo již zmíněno -, nacházíme v odpuštění, tedy ve spáse, kterou Bůh působí v člověku. Hřích se naplňuje v rámci lásky, protože jen v lásce je možná zkušenost svobody, a tedy také nesouhlasu.³⁴ Hřích pak znamená pochopit sebe sama mimo lásku, vidět se odpoutaným od druhých. Nejradikálnější způsob sebepoznání už pak není v tom, být vztažen k druhým, ale v projektování události ve vlastní optice a ve vidění druhých v této perspektivě. To vede až k tomu, že ostatní lidé jsou chápáni a bráni jen účelově, funkčně. Hřích přerušuje vztahy, ničí je a pak je zvráceným způsobem znovu navazuje. Jestliže například před hříchem byla země člověkem viděna jako prostor pro setkání s jeho Stvořitelem, po hříchu je vnímána pouze v poměru k němu, tedy nako-lik mu může sloužit. Člověk zemi vládne podle sebepotvrzujícího principu až do té míry, že nutí stvoření, aby sloužilo jeho egoismu tak, jak to dělá se vším ostatním. Nejzávažnější věcí je pak to, že takto člověk vidí i Boha. Hřích činí lidské *ego* nevázaným a tučným

³³ Strany, které následují, jsou výsledkem dlouhých reflexí vycházejících z textů sv. Ignáce (především pravidel pro 1. týden *Duchovních cvičení, Autobiografie* a některých dopisů jeho *Listů*), z textů převážně filokalických autorů (Diadoch z Foticeje, Kassiána a Maxima Vyznavače) a ze zkušenosti 25 let vedení duchovních cvičení.

³⁴ Srv. *Dire l'uomo I*, s. 179-225.